

UDC: 378.4:811.162.3

БОГЕМІСТИКА В (ПРИ)КАРПАТСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА: МІЖ ФАХОВОЮ СТАБІЛЬНІСТЮ ТА ІНСТИТУЦІЙНОЮ ТРАНСФОРМАЦІЄЮ

Данило Рега

orcid.org/0000-0002-8569-4501

Кандидат філологічних наук, доцент,
Кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника (УКРАЇНА),
76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
e-mail: danylo.reha@cnu.edu.ua

РЕФЕРАТ

Даний огляд присвячений історії становлення і функціонуванню спеціальності «Чеська мова і література» в (При)Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Відзначено здобутки викладачів і студентів цієї спеціальності протягом 2013–2025 рр., проведено зіставний аналіз результатів двох акредитацій, а також окреслено перспективи розвитку цієї спеціальності.

Ключові слова: чеська мова, чеська література, спеціальність, освітня програма.

BOHEMIAN STUDIES IN THE VASYL STEFANYK (PRE)CARPATHIAN NATIONAL UNIVERSITY: BETWEEN DISCIPLINARY STABILITY AND INSTITUTIONAL TRANSFORMATION

Danylo Reha

orcid.org/0000-0002-8569-4501

Ph.D in Philology, Associate Professor,
Department of World Literature and Comparative Literary Criticism,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University (UKRAINE),
76018, Ivano-Frankivsk, 57, Shevchenko str.,
e-mail: danylo.reha@cnu.edu.ua

ABSTRACT

This review is devoted to the history of the formation and functioning of the specialty «Czech language and literature» in Vasyl Stefanyk (Pre)Carpathian National University. In this review are outlined the achievements of lecturers and students of this specialty during 2013–2025, was conducted a comparative analysis of the results of two accreditations, as well as the prospects for the development of this specialty.

Key words: Czech language, Czech literature, specialty, educational program.

Спеціальність «Чеська мова і література» в Державному вищому навчальному закладі «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» була відкрита в 2013 році. Того ж року був оголошений набір на дану спеціальність. Біля її витоків були: ректор університету – Ігор Цепенда, професор кафедри міжнародних відносин – Михайло Нагорняк, завідувач кафедри слов'янських мов – Микола Лесюк і завідувач кафедри світової літератури – Ігор Козлик.

У той час основні мовознавчі та літературознавчі дисципліни, з огляду на кваліфікацію, яку починали здобувати тодішні студенти, проводили старший викладач кафедри слов'янських мов Віра Дерев'янка та викладач кафедри світової літератури (пізніше світової літератури і порівняльного літературознавства) Данило Рега.

Усвідомлюючи те, що без напрацювання міжнародного співробітництва неможлива підготовка висококваліфікованого спеціаліста, за ініціативи Данила Реги та Віри Дерев'янка в 2014-2015 рр. були розпочаті перемовини про співпрацю між Факультетом філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та Філософським факультетом Університету імені Масарика в м. Брно та Філософським факультетом Університету імені Палацького в м. Оломоуц.

Результатом обговорень тексту співробітництва стали підписання офіційних договорів між інституціями. Вони передбачали організацію і проведення спільних міжнародних конференцій, співробітництво у наукових проектах і подальшою публікацією матеріалів, здійснення індивідуального обміну, стажування студентів, аспірантів та викладачів, наукові консультації, рецензування дипломних робіт, опонування дисертаційних робіт та екскурсійні поїздки.

Щоправда перше стажування (2015 рік) студенти-богемісти здійснили в інший навчальний заклад Чеської Республіки, договір із яким був підписаний до відкриття спеціальності, а саме в Карловий університет (м. Прага). Отриманий досвід спонукав як викладачів, так і самих студентів ще активніше долучитися до успішного функціонування даної спеціальності.

Весною 2016 року Факультет філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» радо прийняв перших студентів із Університету імені Масарика, а вже восени того ж року перші студенти з України поїхали по обміну в чеський університет. З того часу між нашими інституціями налагодилися тісні зв'язки й щороку відбувався обмін нашими студентами (винятком став період пандемії SARS-CoV-2).

У 2016 році освітньо-професійна програма «Чеська мова і література» була оновлена й затверджена Вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та введена в дію 01.09.2016 року. Навчальний план був оновлений у відповідності до вимог часу, побажань студентів і за результатами проведених опитувань.

Період 2017–2019 років характеризувався продовженням напрацьованої моделі функціонування спеціальності «Чеська мова і література» в двох площинах: з урахуванням регіонального контексту та міжнародної співпраці.

У 2019 році освітньо-професійну програму було оновлено та приведено у відповідність до Стандарту вищої освіти України зі спеціальності 035 Філологія для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Довідника ЄКТС та Європейських стандартів і рекомендацій забезпечення якості освіти.

Упродовж 2014–2019 років чимало лекторів відвідали Факультет філології, зокрема ті, чия спеціальність чи / та фахові зацікавлення корелювалися із спеціальністю «Чеська мова і література». Так, зокрема

Факультет філології відвідали: Петр Шестак (Чеський центр (м. Львів)), Станіслав Туміс (Карловий університет), Рената Желакова (Карловий університет), Мартін Путна (Карловий університет), Луція Їлкова (Академія наук Чеської Республіки).

На початку 2020 року спеціальність «Чеська мова і література» успішно пройшла акредитацію на 5 років згідно вимог Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). Оцінювання проводилося за наступними критеріями:

Критерій 1. Проектування та цілі освітньої програми;

Критерій 2. Структура та зміст освітньої програми;

Критерій 3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання;

Критерій 4. Навчання і викладання за освітньою програмою;

Критерій 5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність;

Критерій 6. Людські ресурси;

Критерій 7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси;

Критерій 8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми;

Критерій 9. Прозорість та публічність.

Зазначимо, що за всіма критеріями освітня програма «Чеська мова і література» отримала високі оцінки (А і В). Ця акредитація підтвердила, що всі, хто причетний до функціонування освітньої програми на правильному шляху. Під час роботи над акредитаційною справою Данило Рега та Віра Дерев'янка (в майбутньому – експерт із акредитації НАЗЯВО) підсумували усю пророблену роботу та окреслили вектори подальшого розвитку спеціальності. Так, унікальність освітньої програми «Чеська мова і література» в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника полягає у тому, що в ній ураховані галузевий і регіональний контексти, адже українська діаспора є найчисельнішою на території Чехії, тому в регіоні наявна необхідність функціональної комунікації на міждержавному рівні. У освітній програмі «Чеська мова і література» врахована тенденція до євроінтеграції та розвитку культурних зв'язків із Чеською Республікою і чеськомовними та україномовними спільнотами за її межами.

Окремо хочемо відзначити те, що викладачі, які забезпечують функціонування освітньої програми «Чеська мова і література», у найрізноманітніший спосіб намагаються удосконалювати навчальний процес задля формування необхідних компетенцій у здобувачів вищої освіти, які забезпечать високий рівень їхньої конкурентоспроможності та затребуваності на ринку праці. Одним із інструментів досягнення цього є активний розвиток міжнародної співпраці в освітній, науковій, проектній та культурній галузі задля розвитку потужностей Факультету філології і кафедр, людського капіталу та регіону. Через жорсткі епідеміологічні заходи в останні три роки, міжнародну діяльність довелося скоротити, однак останній реалізований проєкт у межах освітньої і наукової співпраці доводить правильність нашої діяльності.

У квітні 2019 року завідувач кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства, доктор філологічних наук, професор Ігор Козлик перебував у м. Брно (Чеська Республіка), де на запрошення директора Інституту славистики Факультету Філософії Масарикового Університету доктора філологічних наук, професора Іво Поспішила прочитав студентам відділення «Українські студії» блоковий курс лекцій «Літературознавчий аналіз тексту / твору в умовах сучасної міжнаукової і міжгалузевої взаємодії», а під час офіційних зустрічей було відзначено важливість співпраці, були окреслені вектори подальшої кооперації, а також констатовано дієвість підписаного раніше договору про співпрацю. Зазначимо, що за результатами відвідин, у 2020 році у м. Брно була надрукована монографія Ігоря Козлика «Літературознавчий аналіз художнього тексту/твору в умовах сучасної міжнаукової та міжгалузевої взаємодії» [1] за редакцією Галини Миронової та Іво Поспішила.

27 жовтня 2021 року відбулася непересічна подія для усієї української богемістики – на базі кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника була організована Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «VII Султанівські читання. Українська літературознавча богемістика в іманентній, компаративній і методико-літературній площині». Цей захід зібрав практично всіх богемістів з усієї України, а також із інших країн, зокрема Чехії і Білорусії. Окрім наукових доповідей, важливою частиною конференції стало проведення круглого столу «Перспективи богемістики в освітньому просторі України», в якому взяли участь представники Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка та Ужгородського національного університету. Під час зустрічі учасники обмінялися досвідом популяризації богемістики серед абітурієнтів, організації навчального процесу та міжнародної діяльності. Погоджено, що всі університети мають схожі проблеми зі спеціальністю «Чеська мова і література», відтак були обговорені можливі кроки задля їх вирішення. Зокрема, основною спільною проблемою була невелика кількість охочих серед випускників шкіл на цій спеціальності. Якщо говорити про даний аспект у межах Факультету філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, то щороку, починаючи з 2013 року, кількість вступників на 1 курс зменшується. Так, з 2013 по 2025 роки на спеціальність (згодом освітню програму) «Чеська мова і література» вступило 88 студентів, не завершили навчання – 12 студентів. Це при тому, що протягом 9 років було проведено 61 стажування для наших студентів, тобто, навчаючись на даній освітній програмі, кожен має можливість бодай один раз побувати на стажуванні у Чеському університеті – партнері.

Викладачі всіляко намагаються допомогти професійно зростати майбутнім філологам-богемістам, перекладачам, тому на волонтерських засадах студенти залучаються до перекладацької діяльності (переклад різножанрової

літератури, проекти, організовані Івано-Франківською міською радою). Колишня студентка Анастасія Пернаровська була призеркою перекладацького конкурсу імені Сюзанни Ротт. Випускники 2019 року були залучені до перекладу українською мовою книги «Чеські стопи в Україні. Історія чеського села Мала Зубівщина» (під керівництвом ст. викл. кафедри слов'янських мов Віри Дерв'яно). Починаючи з 2020 року, студенти-богемісти здійснили більше 15 навчальних візитів по програмі ERASMUS+ КА 171 в університет імені Палацького в Оломоуці, а 4 студентки стали переможницями стипендійної програми від Університету імені Масарика (м. Брно, Чеська Республіка), де отримали можливість семестрового навчання у цьому університеті. Окремо варто відзначити, що з 2024 року студенти-богемісти здобули 8 державних стипендій, відповідно до угоди між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти, молоді та спорту Чеської Республіки. Літні перекладацькі школи в містах Прага, Оломоуц, Брно та Чеське Будейовіце радо приймали наших студентів. Окрім того, у 2024 році Влада Плісак пройшла відбір на посаду асистента викладача в Літній школі слов'янських студій на Факультеті мистецтв Університету імені Палацького, а також вона стала стипендіаткою Фонду Інституту Східних досліджень за вагомі здобутки в навчанні та науці.

Варто зазначити, що викладачі освітньої програми активно беруть участь у різноманітних стажуваннях в Оломоуці та Брно, а також як запрошені лектори та учасники різноманітних семінарів. Так, починаючи з 2020 року у вищеперелічених університетах із візитами побували Ольга Полько, Ігор Козлик, Іванна Девдюк, Микола Лесюк, Ольга Деркачова.

У 2025 році відбулася важлива подія для функціонування освітньої програми, а саме її акредитація НАЗЯВО. Результатом проведення всебічного аналізу освітньої програми за 9 критеріями став висновок про акредитацію програми до 2030 року.

Якщо говорити про сильні та слабкі сторони нашої освітньої програми, а також перспективи її розвитку, то беручи до уваги високі вимоги до професійного та інтелектуального розвитку фахівців, динаміку сучасного ринку праці, необхідність орієнтації здобувачів освіти на його конкретні сегменти, можна виокремити такі сильні сторони:

- студентоцентрична зорієнтованість;
- фахові дисципліни з чеської мови, а також окремі дисципліни вільного вибору читаються чеською та англійською мовами;
- співпраця (на основі угод) із вузами-партнерами Чеської Республіки, у рамках якої студенти мають можливість певний період навчатися у чеських університетах;
- завдяки підписаному договору із Чеським центром у Києві можливі додаткові заняття з носієм чеської мови та робота із проектами, які надають можливість студентам отримати професійне стажування;
- стратегічна й концептуальна узгодженість. Освітня програма має чітко сформульовану мету, яка корелює з місією та стратегією розвитку університету, а також із Стандартом вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія».

Програмні результати навчання повністю відповідають вимогам стандарту та є досяжними в межах структури освітньої програми;

- збалансований зміст і логіка побудови освітньої програми. У програмі є чіткий баланс між мовною, літературознавчою та перекладознавчою підготовкою, а також чіткий поділ освітніх компонентів за спрямуванням. Значні за обсягом профільні дисципліни (чеська мова, історія чеської літератури, переклад) забезпечують глибину фахової підготовки;

- практикоорієнтованість. Освітня програма має наскрізну систему практичної підготовки (чотири види практик, 24 кредити ЄКТС), чітко пов'язану з професійними результатами навчання. Практики логічно структуровані за етапами й відповідають сучасним вимогам до підготовки перекладачів та філологів;

- урахування регіонального та соціального запиту. Програма має високу релевантність програми до ринку праці, зокрема в контексті міграційних процесів та зростання потреби в богемістах-перекладачах. Це підсилює суспільну значущість освітньої програми і її прикладну цінність;

- індивідуальна освітня траєкторія. Програма забезпечує реальні механізми індивідуалізації навчання: розгалужену систему вибіркового компонентів, академічну мобільність, перезарахування результатів неформальної освіти, вибір тем курсових робіт та баз практики;

- кадрове та ресурсне забезпечення. Освітній процес реалізується кваліфікованими НПП, матеріально-технічна база загалом відповідає потребам студентів, а використання дистанційних платформ підтримує навчальний процес як допоміжний інструмент.

Слабкою стороною освітньої програми є відсутність програми подвійних дипломів, однак робота в цьому напрямку ведеться.

Перспективами розвитку освітньої програми упродовж найближчих років є:

- стратегічне оновлення освітньої програми. Розширення аналізу вітчизняних і європейських освітніх програм дозволить переосмислити структуру освітньої програми та зміцнити її конкурентоспроможність;

- методична модернізація. Активніше впровадження сучасних методів навчання (проектне, проблемно-орієнтоване, кейс-методи), а також уніфікація критеріїв оцінювання підвищать прозорість і якість освітнього процесу;

- посилення практичного та професійного компонента. Розширення залучення роботодавців і професійних середовищ (перекладацькі бюро, культурні інституції, міжнародні центри) може стати ключовим вектором розвитку програми;

- поглиблення внутрішньої системи якості Чітке дотримання процедур планування, публічного обговорення та оновлення освітньої програми сприятиме сталому розвитку та зменшенню формальних зауваг у майбутніх акредитаціях;

- академічна і міжнародна інтеграція Подальше використання потенціалу співпраці з чеськими університетами й культурними центрами може стати унікальною «візитівкою» програми.

Насамкінець цікавим є порівняння двох акредитацій у динаміці акредитаційних висновків. У межах оглядового дослідження акредитаційні звіти розглядаються не як нормативні документи, а як експертні висновки стану освітньої програми в різні періоди її розвитку. Порівняння матеріалів акредитації 2020 та 2025 років дозволяє простежити еволюцію вимог до філологічних програм, а також реакцію конкретної освітньої програми на ці зміни. Обидва звіти фіксують сталі сильні сторони програми:

- домінування профільних дисциплін з чеської мови та літератури;
- інтеграцію перекладознавчої підготовки;
- чітку пропедевтичну логіку навчального плану;
- значний обсяг практик, зорієнтованих на регіональний ринок праці.

У контексті огляду це свідчить про наявність стійкої фахової моделі підготовки богемістів, яка зберігається попри інституційні зміни. Практична складова є довготривалою сильною стороною програми. Практикоорієнтованість програми у звітах 2020 і 2025 років оцінюється послідовно позитивно. Важливо, що йдеться не про епізодичні практики, а про системну вертикаль практичної підготовки, що охоплює мовні, літературні та перекладацькі компетентності. Порівняльний аналіз засвідчує зсув від декларативного до інструменталізованого студентоцентрованого підходу, а саме: механізми визнання результатів неформальної освіти; інтеграція онлайн-курсів; гнучкість вибіркового компонента. У 2020 році ці елементи радше окреслювалися, тоді як у 2025 році вони реально функціонують. Звіт 2025 року значно деталізує ті аспекти, які в 2020 році перебували на периферії уваги експертів, зокрема: інклюзивність; підтримка ментального здоров'я; цифрове середовище; неформальна освіта. В перспективі це дозволяє говорити про зміну самої моделі університетської філологічної освіти - від аудиторно-центрованої до екосистемної. Якщо у звіті 2020 року питання формального проектування освітньої програми (матриці, логічні схеми, профіль програми) практично не проблематизувалися, то у 2025 році саме вони стають об'єктом критики, однак вважаємо, що це не втрата фахової якості, а вияв асинхронності між змістовою зрілістю програми та новими управлінськими стандартами. Рівень співпраці зі стейкхолдерами, позитивно оцінений у 2020 році, у 2025 році вже не сприймається як достатній. Це демонструє зміну парадигми акредитації: від консультацій до співтворення освітнього процесу. У контексті огляду це можна трактувати як загальносистемний виклик для гуманітарних програм, а не локальний недолік.

Порівняння акредитаційних звітів 2020 та 2025 років засвідчує, що освітня програма «Чеська мова і література» зберігає стабільне фахове ядро та демонструє поступ у сфері студентоцентрованості й освітнього середовища. Водночас зафіксовані експертами проблемні зони відображають не стільки регрес програми, скільки зміну акредитаційних стандартів і підвищення вимог до інституційної зрілості гуманітарних освітніх програм. Таким чином, сучасний стан програми може бути інтерпретований як етап адаптації до нової логіки забезпечення якості вищої освіти. У цьому контексті не можемо не виокремити проблему освітнього компонента «Зарубіжна література» в освітніх

програмах філологічного спрямування. Все частіше цей ОК повністю нівелюється робочими групами освітніх програм або повністю вилучається. Докладніше про цю проблему та чому не варто забувати про цей компонент можна ознайомитися у методичному виданні «ОК „Зарубіжна література” як провідний засіб забезпечення повноцінності вищої філологічної освіти» [2].

У 2023 році спеціальність «Чеська мова і література» в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника відсвяткувала 10-річчя з моменту заснування. За цей час були успіхи та невдачі, але ми впевнені, що викладачі та студенти, які разом творять спеціальність «Чеська мова і література» на Факультеті філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, заслуговують на те, щоб вона й надалі існувала задля подальшого зміцнення українсько-чеських відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлик І.В. Літературознавчий аналіз художнього тексту / твору в умовах сучасної міжнаукової та міжгалузевої взаємодії. Брно, 2020. 235 с.
2. Козлик І.В., Рега Д.О. ОК «Зарубіжна література» як провідний засіб забезпечення повноцінності вищої філологічної освіти. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2024. 24 с.

REFERENCES

1. Kozlyk, I.V. (2020), *Literary Analysis of a Fictional Text / Work in the Context of Contemporary Interdisciplinary and Cross-Field Interaction* [*Literaturoznavchyi analiz khudozhnoho tekstu / tvorv v umovakh suchasnoi mizhnaukovoi ta mizhhaluzevoi vzaiemodii*], Brno, 2020. 235 p. (in Ukrainian).
2. Kozlyk, I. and Reha, D. (2024), *Educational component “Foreign literature” as a key factor in ensuring completeness of higher philological education*) [ОК “Zarubizhna literatura” yak providnyi zasib zabezpechennia povnotsinnosti vyshchoi filolohichnoi osvity], Symfoniia forte, Ivano-Frankivsk, 24 p. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 23.10.2025 р.

Стаття прийнята до друку 20.11.2025 р.

